

Korostenski, Jiří

K postavení ruštiny v českých zemích a na Slovensku do roku 1989

Opera Slavica. 2016, vol. 26, iss. 2, pp. 39-48

ISSN 1211-7676 (print); ISSN 2336-4459 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/135559>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

K postavení ruštiny v českých zemích a na Slovensku do roku 1989

Jiří Korostenski

(Plzeň, Česká republika)

Předpoklady výuky ruštiny v českých zemích a na Slovensku v letech 1918–1945

V 19. století nebyla již ruština v našich zemích a na Slovensku jazykem neznámým. Ovládali ji (do značné míry) vědci-slavisté a někteří národní buditelé, kteří propagovali česko-ruskou vzájemnost. Ale jediným místem, kde probíhala její veřejná výuka, byla Univerzita Karlova.

Po vzniku samostatné ČSR se situace radikálně změnila. Na jedné straně padly překážky, které kladlo Rakousko-Uhersko v českých zemích a na Slovensku sbližování s Ruskem, a v Praze vznikla na počátku 20. let velká komunita ruských studentů a profesorů, kteří za vydatné podpory státu v tzv. Masarykově „Ruské pomocné akci“ vytvořili v Praze a v některých městech středních Čech fungující ruské a částečně i ukrajinské vysoké a střední školství.

Přes značnou úroveň politizace veřejného života za první republiky lze tvrdit, že hlavní proud rusofilství v celé republice byl apolitický; a tak vydržel až do konce společného státního útvaru Čechů a Slováků v roce 1939.¹

K postavení ruštiny v ČSR v letech 1918–1945

Po roce 1918 se začalo s vysokoškolskou přípravou odborníků na výuku ruského jazyka. Ruštinou se za dob první republiky zabývala 3 pracoviště. Prvním a největším byla Univerzita Karlova v Praze. Většina tehdejších středoškolských učitelů byla absolventy právě této univerzity. No konci 20. a na počátku 30. let 20. století rusistiku na UK reprezentovali Jiří Horák (ruská literatura 19. století), Vladimír Francev (stará ruská literatura), Jevgenij Ljackij (odborník na Gončarova), Alfréd Bém (lektor ruštiny, znalec

1 SAVICKÝ, I.: *Osudová setkání. Češi v Rusku a Rusové v Čechách. 1914–1938*. Praha: Academia, 1999, s. 151.

Dostojevského), prof. Kieswetter (historik), prof. Okunev (historik malby 19. století). Na brněnské univerzitě byla katedra rusistiky se dvěma vysokoškolskými pedagogy. V Bratislavě fungovala též katedra ruského jazyka a literatury. Působil na ní ovšem pouze jeden přednášející. Byl jím dr. Vladimír Pogorelov.

Výuku slovanských jazyků doporučovalo ministerstvo školství a národní osvěty již brzy po první světové válce, v letech 1920, 1922 a 1923. Nejčastěji se na středních školách vyučovala polština, srbochorvatština i ruština. A ruština byla vyučovacím jazykem též na ruských středních školách v Čechách, na Slovensku i Podkarpatské Rusi. Je nutné oddělit čistě ruské školy, střední i vysoké, které vznikly s pomocí československého státu v rámci ruské akce a sloužily prakticky výhradně vzdělávání ruské a ukrajinské emigrace, a ruské školy domácí, které vznikaly na základě místních tradic i kultury a sloužily vzdělávání především československých občanů v ruském jazyce. K těm posledním patřil řeckokatolický učitelský ústav, ruské gymnázium v Prešově (dokonce i měšťanská škola tamtéž měla v nabídce ruštinu) a 4 ruská reálná gymnázia na Podkarpatské Rusi s vyučovacím jazykem ruským. Výuka ruštiny na ruském gymnáziu trvala od jeho založení v r. 1935 až do osvobození v roce 1945.² Vyučování ruštině na Slovensku v tomto období probíhalo na profilově odlišně zaměřených středních školách; od učitelských ústavů přes různé typy gymnázií až po obchodní akademie.

Na školách v Čechách a na Moravě se situace s výukou ruštiny podstatně lišila. Výuka ruštiny na středních školách se zde spíše soustředila do obchodních akademií, v nichž se předpokládala výuka dvou cizích jazyků. V řadě případů se druhým jazykem stávala ruština vedle převládající angličtiny nebo francouzštiny. Dosti záleželo na vedení škol, jaký byl jejich vztah k předmětu, ale také, zda se jim podařilo sehnat dostatečně kvalifikované pedagogy k zajištění výuky. Podle vzpomínek některých pamětníků z Obchodní akademie v Českých Budějovicích byla v letech první republiky výuka ruštiny soustředěna do méně atraktivních časů odpolední výuky, nicméně kvalita byla zajištěna erudovanou pedagožkou Bělohlávkovou, která se vrátila jako česká reemigrantka z Tbilisi. Po okupaci a vzniku protektorátu výuka ruštiny na Obchodní akademii v Českých Budějovicích probíhala do roku 1942.³

I když přesnější údaje o počtu studentů cizích jazyků v tomto období neexistují, přesto lze odhadnout, že nejvíce studentů si zvolilo němčinu, angličtina byla druhá, následovala francouzština a poté ruština.

2 CHORVÁT, C.: *Vyučovanie ruštiny na Slovensku v rokoch 1918–1945*. In: *Vyučovanie ruštiny na Slovensku v rokoch 1918–1945*. Bratislava: SPN, 1973, s. 27.

3 Podle vzpomínek Miroslava Korostenského (r. n. 1921), Vítězslava Korostenského (r. n. 1922) a Ludmily Kosové (r. n. 1926) z 30. 8. 2014, kteří skládali maturitní zkoušku na Obchodní akademii v Českých Budějovicích v letech 1939, 1942 a 1945.

K problematice metodiky výuky ruštiny a učebnic za první republiky

V obecné škole se za první republiky nevyučoval cizí jazyk. Ve třech třídách měšťanské školy se vyučovala jako relativně povinný jazyk němčina. S ruštinou se studenti setkávali nejdříve na střední škole. Na učitelských ústavech a v průmyslových školách se učil pouze jeden cizí jazyk, takže výuka ruštiny připadala v úvahu zejména na gymnáziích a obchodních akademiích, kde byly povinné dva cizí jazyky.

I když se ruština na některých gymnáziích v prvorepublikové ČR vyučovala, a přestože se tradice se udržovala zejména na některých slovenských gymnáziích, např. v Martině a Prešově, kde výuka jazyku probíhala po dobu 2. světové války, největší zastoupení a nejpropracovanější systém výuky měla ruština na obchodních akademiích v celé ČSR. V období tzv. „Slovenského štátu“ byla výuka ruštiny v těchto ústavech povinná. Učit se ruštinu bylo možné i v mimoškolních kurzech, které pořádaly různé organizace, např. YMCA.⁴ Metodice výuky cizích jazyků se za první republiky nevěnoval systematicky žádný vědecký časopis, přesto lze vysledovat určité trendy v metodických přístupech ke zmíněné výuce. Vyučovací proces značně ovlivňovaly zkušenosti z výuky latiny. Pozitivní prvek pro metodiku výuky představovaly teze 1. slavistického kongresu v Praze. Základní se stala metoda zprostředkovací. V ní se spojovaly principy tradiční gramaticko-překladové metody a metody přímé. Lexikální jednotky se osvojovaly v zásadě „kus za kus“, ale význam se pak dotvářel v textu. Z gramatiky se osvojovaly především paradigmatické řady a výuka skladby měla spíše příležitostný ráz. V hodinách cizích jazyků se využíval text, především díla klasické ruské literatury, jako např. Puškin, Lermontov, ale také Majakovskij a Šolochov.

Pro výuku ruštiny neexistovaly osnovy, podle nichž by se učilo. Učebnice ruštiny proto neodpovídaly jednotnému metodickému plánu, spíše záleželo na osobních zkušenostech a erudici každého autora. Navíc dobrých učebnic bylo velmi málo. Jak již bylo výše konstatováno, nejpropracovanější systém výuky ruštiny byl na obchodních akademiích, kde byly používány následující učební pomůcky:

- Mezi nejznámější autory učebnic ruštiny patřili František Věcovský, Václav Najbrt a V. Leontij Kopeckij. Jejich učebnice, cvičebnice a slovníky byly na velmi dobré metodicko-jazykové a odbornost postihující úrovni.
- Všeobecně byla rozšířena sada učebnic a cvičebnic dr. V. Najbrta a jeho slovníky česko-ruské a rusko-české. Začaly vycházet od roku 1924 a do konce první republiky vyšly v letech 1924, 1925, 1929, 1931 a 1936, zpravidla v kombinované podobě učebnice s cvičebnicí. Vydání z roku 1929 zajistil autor nákladem

4 BETÁK, R.: *Ruština na Slovensku v rokoch 1918 – 1945*. In: *Vyučovanie ruštiny na Slovensku v rokoch 1918 – 1945*. Bratislava: SPN, 1973, s. 22.

vlastním.⁵ Cvičebnice Václava Najbrta⁶ byla rozdělena do tří částí, přičemž první zahrnovala gramatická cvičení, rozhovory, verše a prozaické články, druhá byla věnována gramatickému učivu a vše uzavíral rusko-český slovníček. Veškerý materiál byl přehledně členěn do úseků pod jednotlivými paragrafy. V gramatické části se kladl důraz na slovesa, číslovky, tvorbu ruských otázek a odpovědí, ale i na přízvukové a fonetické poměry ruštiny. Články měly zajímavé a prakticky zaměřené s následnými otázkami. Mnoho článků plnilo funkci východiska pro dialog s tematickým zaměřením na životní situace. Do cvičebnice byla zařazena též četná pořekadla, hádanky, anekdoty a básně, což cvičebnici podstatně oživilo a zároveň obohatilo o jazykový a kulturní materiál. Na učebnici navazoval rusko-český slovníček.⁷ Zúročením a zároveň vyvrcholením pedagogické a odborné práce Dr. V. Najbrta se stal jeho Rusko-český slovník, který vyšel v roce 1938 v Uherském Hradišti.⁸

- Tyto cvičebnice ruštiny, ale i další materiály k výuce ruštiny téhož autora, jako např. *Ruská obchodní korespondence* (*Русская коммерческая корреспонденция*) a *Stručné dějiny ruské literatury*,⁹ se vydávaly a používaly i na Slovensku.
- K dalším vyučovací textům patřily např. učebnice Karla Věcovského.
- Z učebnic a slovníků, které byly určeny výhradně pro slovenské školy, je zapotřebí uvést alespoň Vačkový rusko-slovenský slovník s Krátkou mluvnicí ruského jazyka z r. 1892 od lexikografa L. A. Mičátka,¹⁰ popř. Macejovičovu Ruskou mluvnici (*Ruská mluvnice*), která má ovšem čistě gramatické zaměření – bez jakýchkoliv cvičení.

Metodika a principy výuky ruštiny po roce 1945

Radikální změna politických a ekonomických poměrů po osvobození v r. 1945 i prudký nárůst levicových nálad ve společnosti (spolu s pozdějším odklonem od prozápadní orientace) se logicky promítla do postavení ruštiny u nás, což také přímo ovlivnilo rozsah, organizaci a studium ruštiny. Němčina se od roku 1945 přestala na základních a středních školách vyučovat zcela a její původní postavení zaujala ruština. Tlak na výuku ruštiny byl tak velký, že na osvobozených územích Slovenska a Podkarpatské

5 http://aleph.nkp.cz/F/R9BSH75UMSYR4Q4DAQI6B1BG7PH99361KPTDYGSS4MNPJ6NS3T-08055?func=find-acc&acc_sequence=003211673.

6 Vystudoval ruštinu v Brně a dlouhodobě působil jako ředitel Obchodní akademie v Uherském Hradišti.

7 BAČA, J.: *K niektorým otázkam vyučovania ruštiny na Slovensku v rokoch 1918 – 1945*. In: *Vyučovanie ruštiny na Slovensku v rokoch 1918 – 1945*. Bratislava: SPN, 1973, s. 43.

8 NAJBRT, V.: *Rusko-český slovník*. Uherské Hradiště: A. Kiesswetter, 1938, s. 448.

9 Tamtéž.

10 <http://www.nocka.sk/kalendaria/2014/vyrocia-bez-presnejsich-udajov>.

Rusi se začala ruština v masovém měřítku vyučovat již před zahájením školního roku 1945/1946. Ale i v českých zemích, např. v Plzni, byla budova bývalého německého divadla již od května 1945 vyhrazena pro různé přednášky, schůze mládeže a výuku ruštiny.¹¹

Při takové poptávce bylo obtížné zajistit dostatečné množství kvalifikovaných ruštinářů. Proto se po celé republice organizovaly kurzy ruštiny pro pedagogy, aby se učitelé mohli po prázdninách ihned zapojit do výuky. Kurzy organizovalo nejen MŠANO, ale iniciativně také školní inspektoráty. Do organizace a samotné realizace se aktivně zapojili právě předváleční učitelé ruštiny. Nadšení a entuziasmus byly tak velké, že mnozí lektori přednášeli v kurzech bezplatně. Další formou masové výuky ruštiny po osvobození se staly rozhlasové kurzy ruštiny, které pomáhaly především osvojení zvukové podoby jazyka. Na podzim roku 1945 jsou vydány první učební osnovy jak pro české, tak i slovenské školy. Problémem se stal požadavek masové výuky ruštiny na straně jedné a možnosti adekvátního zajištění škol učebnicemi, slovníky či cvičebnicemi, které by odpovídaly jednotlivým stupňům škol, a tudíž i formám výuky, na straně druhé. Nedostávalo se tištěných materiálů a psací stroje s azbukou byly vzácností. Často se na hodinách ruštiny, zejména v nižších ročnících, se žáky zpívalo. Ve výuce se uplatňovala především přímá metoda. Preferovala se četba textů, značné zastoupení měl i ústní projev a překladová cvičení, což částečně kopírovalo i výuku latiny. Nedostatek učebnic vedl ve vyšších ročnících škol a gymnázií k tomu, že se preferovala výuka literatury a gramatika se opomíjela.¹²

Po událostech v únoru roku 1948 se situace s výukou ruštiny opět mění s tím, že dochází (kromě zavedení povinné výuky ruštiny na všech stupních škol) rovněž k zásadní strukturální změně v souvislosti s přechodem k systému jednotného školství. Počínaje rokem 1948/1949 se ruština zavádí též do 4. a 5. ročníku národních škol. V témže roce jsou vydány nové osnovy výuky ruštiny, v nichž se již při osvojování slovní zásoby a gramatiky rozlišuje aktivní a receptivní forma. V osnovách byl kladen důraz na osvojení nových sociálně-kulturních a ekonomických změn v sovětské společnosti, což se stalo rovněž impulzem k zvládnutí nových reálií. Zmíněný moment se odrazil v některých učebnicích konverzace,¹³ ale nelze jej považovat pouze za přínos ke zlepšení výuky ruštiny.

V Čechách vyšla v roce 1948 Metodika vyučování ruskému jazyku na československých školách od A. V. Kamněva. Přestože jako vůbec první metodika výuky ruštiny

11 MÍŠTEROVÁ, I.: *Angloamerické drama na plzeňských scénách*. Plzeň: ZCU v Plzni, 2013, s. 18.

12 JACKOVÁ, J.: *Pětinať rokov výuky ruštiny na Slovensku*. In: *Vyučovanie ruštiny na Slovensku v rokoch 1918 – 1945*. Bratislava: SPN, 1973, s. 49.

13 Uvedme alespoň konverzační příručku *Русская конверсация* z roku 1950 pod redakcí Olgy Stykové, v níž došlo téměř k úplnému odbourání výcviku v praktické hovorové ruštině.

u nás měla řadu nedostatků a nebyl v ní důsledně uplatňován srovnávací princip česko-ruský, měla přece značný význam pro sjednocení výuky na různých typech škol. Od roku 1950 začal vycházet pro učitele ruštiny časopis *Ruský jazyk*, později k němu přibýly i další jazykovědné i metodicky zaměřené časopisy, jako např. *Ruštinář*, *Ruština* v teorii a praxi a další. V roce 1949/1950 se výuka ruštiny posunula do prvních dvou ročníků všech typů vysokých škol. Začaly se vydávat odborné překladové slovníky a učební texty. Zakládaly se katedry ruského jazyka pro výuku ruštiny odborníkům ve strojírenství, matematice a dalších oborech.¹⁴

Teprve v pozdějších letech byl srovnávací princip výuky ruštiny na československých vysokých školách doveden do značného stupně dokonalosti. Jsou všeobecně známa a uznávána jména metodiků výuky ruského jazyka, jako byl např. František Malíř, Vl. Schön, L. Schwirk a další.

V rámci výchovně-vzdělávacích cílů se od počátku vyučování ruštině rovněž dbalo na vhodnost výběru učiva z hlediska ideového, což někdy vedlo nejen k vyřazení tzv. nevhodných textů, ale i k zařazení textů, které značným podílem propagandy nevytvářely mezi žáky kladný vztah k ruštině. I když se postupně úroveň kvalifikovanosti učitelů zvyšovala, nejrychleji na vysokých školách,¹⁵ přesto na nižších úrovních školního vzdělávání kvalifikovaných učitelů ruštiny působilo relativně málo. Zejména počáteční výuka ruštiny na národních školách byla zajišťována nekvalifikovanými učiteli.¹⁶

Ke zvýšení úrovně učitelů ruštiny vznikl propracovaný systém rekvalifikací, přičemž absolvování jeho jednotlivých stupňů bylo již v 70. letech vázáno na platový postup. Tyto rekvalifikace probíhaly na našich pedagogických fakultách, ale závěrečná stáž, zpravidla v trvání 8 týdnů, probíhala v SSSR. Kromě toho od počátku 70. let měli studenti rusistiky na českých a slovenských vysokých školách možnost absolvovat 1 semestr na sovětských vysokých školách obdobného směru. Kromě toho určitá část našich studentů absolvovala v SSSR celé své studium. Čeští a slovenští studenti studovali různé obory po celém tehdejší SSSR, nicméně budoucí učitelé ruštiny na všech typech škol absolvovali semestrální kurzy ruského jazyka ve své převážné většině ve Volgogradském státním pedagogickém institutu. Od samého počátku osmdesátých let v rámci nové koncepce výuky na českosloven-

14 JACKOVÁ, J.: *Pätnäcť rokov výuky ruštiny na Slovensku*. In: *Vyučovanie ruštiny na Slovensku v rokoch 1918 – 1945*. Bratislava: SPN, 1973, s. 53.

15 I když došlo zákonem z r. 1953 k přechodnému zrušení požadavku na vysokoškolské vzdělání učitelů základních škol a místo pedagogických fakult byla výchova učitelů svěřena pedagogickým školám (ročník 1.–5.) a vyšším pedagogickým školám (ročník 6.–8.), které byly 2–3leté, úroveň přípravy ruštiny zůstávala na přijatelné úrovni.

16 Autor článku se začínal učit ruštinu ve 4. třídě národní školy v roce 1964 a může potvrdit, že situace s počáteční výukou ruštiny nebyla v tomto ohledu ideální.

ských školách se stala účast v těchto semestrálních pobytech pro studenty povinnou.¹⁷

Masovost výuky ruštiny na československých školách po druhé světové válce kladla daleko vyšší nároky na přípravu značného množství učitelů tohoto jazyka – nejen s ohledem na dílčí jazykové kompetence, ale později i jejich propojení do komplexního pohledu na ruský jazyk ve srovnání s češtinou. Vývojově lze proces charakterizovat tak, že v prvním období, tj. do poloviny 50. let 20. století, byl největší důraz kladen na čtení a zvládnutí ruské gramatiky a byla opomíjena správná ruská výslovnost. Tzv. fonetické minimum se projevovalo tak, že byla nacvičována pouze výslovnost některých „obtížných“ hlásek, jako byla měkká výslovnost ruského л či tvrdého ъ, a na správnou ruskou výslovnost jako celek se rezignovalo. Byl brán v potaz ještě izolovaný nácvik přízvuku, ale procesy redukce samohlásek nebo melodie ruské věty se opomíjely. Širší rusistická veřejnost se poprvé seznamovala s myšlenkami a díly takových teoretiků, jakým byl akademik Havránek, prof. Skalička a další. Na pořad dne se dostalo důkladné srovnávací studium fonetické stránky ruštiny v porovnání s češtinou. Zde od poloviny 60. let dominovaly práce doc. Bryzgunové o intonačních konstrukcích v ruštině. Podrobné zpracování ruského fonetického a fonologického systému ruštiny koncem 60. a v 70. letech v důsledném česko-ruském pojetí provedl Zd. F. Oliverius.¹⁸

Důkladně začali srovnávací princip ve studiu i výuce ruského jazyka ve vztahu k češtině od poloviny 60. let prosazovat nejen metodici jako Václav Cícha, Radko Purm či Stanislav Jelínek, ale i odborníci na jazyk i literaturu, kteří zpracovávali vysokoškolské učebnice ruštiny a slovníky pro studenty rusistiky, jako např. Leontij Kopeckij, Rudolf Zimek, Přemysl Adamec, Miroslav Kubík, Stanislav Žaža, Roman Mrázek, Zdeňka Trösterová, H. Běličová-Křížková, Miroslav Zahradka a další. Koncem 70. a počátkem 80. let se začíná i ve výuce ruského jazyka prosazovat tzv. komunikativní metoda výuky, v níž se již zcela striktně netrvalo na přesnosti jednotlivých gramatických tvarů, ale spíše na pochopení textu, na komunikační schopnosti a obratnosti v ruštině. Podle nové koncepce od počátku 80. let byla počáteční výuka ruštiny přesunuta ze 4. do 5. třídy základní školy, ale zároveň se zvýšila týdenní dotace na 4 hodiny. Již od 5. třídy byla výuka svěřena do rukou kvalifikovaných učitelů ruštiny. Podstatně se zvýšila úroveň zvukové stránky jazyka, stejně jako schopnosti žáků produkovat syntakticky správné

17 Autor článku se účastnil dvou semestrálních pobytů ve Volgogradském pedagogickém institutu. V roce 1975 jako řádný student PF v Českých Budějovicích. V uvedené době byla účast výběrová. V roce 1984 pobýval ve Volgogradě podruhé na dobu jednoho semestru jako pedagogický dozor československých studentů. Každý semestr pobývalo ve Volgogradě kolem 250 nastávajících učitelů ruštiny.

18 OLIVERIUS, Z. F.: *Tridcat' let russkoj fonetiki v školach ČSSR.* (Tradicii i poiski.) RTP, 1976, č. 4, s. 40.

věty.¹⁹ Došlo rovněž k zásadním změnám v přípravě vysokoškoláků – budoucích učitelů ruštiny. Od roku 1977/1978 byla jejich příprava v rámci celé ČSSR sjednocena obsahově i časově na filozofických i pedagogických fakultách, což reprezentovalo dalekosáhlou přestavbu učebních programů a zařazení řady teoretických disciplín, zejména na pedagogických fakultách, jako např. Vývoj ruského jazyka a dalších. Absolvent se stával učitelem pro základní i střední školu – v rámci studia oboru učitelství pro 5.–12. ročník.

Lze konstatovat, že v polovině 80. let byla příprava učitelů ruského jazyka na svém vrcholu jak z hlediska počtu studentů, tak i z hlediska kvality výuky. Ročně ji končilo kolem 500 učitelů ruského jazyka v celé ČSSR a ruština měla v celém systému cizojazyčné výuky jednoznačně dominantní postavení.

Mimoškolní aktivity spojené s ruštinou

Zároveň se zformovala masová mimoškolní výuka ruštiny. Hlavním organizátorem výuky se stal Svaz československo-sovětského přátelství, který ve spolupráci se školami připravoval kroužky výuky ruského jazyka. Výuka probíhala též v tzv. Lidových kurzech ruštiny. Od roku 1949 se pravidelně konaly oficiální Měsíce československo-sovětského přátelství a v jejich rámci začala od tohoto roku oficiální výuka v LKR po celé republice. Lze říci, že v některých etapách výuky ruštiny v LKR na počátku 50. let, se v celé ČSR učilo ruštině v různých formách LKR několik stovek tisíc posluchačů.²⁰

K dalším formám výuky patřilo pořádání letních táborů s výukou ruského jazyka. První se konal v roce 1960 a byl zajištěn OV SČSP v Pardubicích. Od roku 1965 se táborů zúčastňovaly rovněž sovětské děti a vyučující ruského jazyka ze SSSR. Český ústřední výbor SČSP organizoval od roku 1967 jarní kurzy ruštiny s jazykovou přípravou k maturitě. Ovšem nejrozšířenější formou mimoškolní práce s ruštinou byla bezpochyby soutěž Puškinův památník – Rossiana – a Olympiáda v ruském jazyce.²¹ Soutěž Puškinův památník se konala od roku 1959, kdy poprvé proběhla na košickém gymnáziu, a poté od roku 1967 byla vyhlášena ÚV SČSP jako celostátní.²² Současně probíhala Olympiáda v ruském jazyce, v níž byla frekventována především konverzační složka výuky ruštiny. Tak v roce 1978 naši žáci základních škol a studenti škol středních na III. mezinárodní olympiádě v ruském jazyce v Moskvě získali 14

19 CÍCHA, V.: *K nekotorym obščim voprosam novoj koncepcii obučeniya russkomu jazyku v osnovnyh školach Českoslovakii*. RTP, 1976, č. 3, s. 12 n.

20 SOTÁK, M.: *Ruský jazyk v komunikačnom procese socialistickej integrácie*. In: „25 rokov LKR a rozširovanie sovietskej tlače“. Bratislava: Obzor 1975, s. 36.

21 CÍCHA, V.: *Využívání znalostí ruského jazyka v rozvoji socialistické společnosti, především v pomoci při plnění úkolů národního hospodářství*. RTP, 1980, č. 3, s. 8–9.

22 http://asociacerusistu.cz/wp-content/uploads/2013/12/ARS_POET_sbornik_1966-2011.pdf.

zlatých a 7 stříbrných medailí a umístili se na 1. místě mezi mládeží z 35 zemí světa. Spolupráce s tehdejšími sovětskými učiteli, např. prof. Galinou Maximovnou Šlonskou z Krasnojarska, při organizaci konverzačních i uměleckých soutěží zvyšovala úroveň jazykového projevu, ale ovlivňovala také kladně výběr témat a jejich zpracování. Od poloviny 80. let minulého století se změna společenské situace v SSSR projevila i na výběrech textů pro soutěžící Puškinova památníku. V národní přehlídce nejlepších českých soutěžících na jaře 1989 zvítězila perfektně inscenovaná Zadornovova satira „Vážený soudruhu tajemníku...“, podaná kolektivem Variace Gymnázia Otrokovice. Nicméně ještě v létě téhož roku na festivalu Jiráskův Hronov v Náchodě bylo nejvyšším krajským vedením zakázáno prezentovat umělecky ztvárněné ukázky z díla V. Majakovského.²³

Nejintenzivněji se zdokonalování znalostí ruštiny (a dovedností, získaných v rámci její výuky) realizovalo v mimoškolní práci v těch oblastech, v nichž se jazyk užíval při výkonu profese. Takovým způsobem se organizovaly specializované odborné kroužky ruštiny. Na tomto poli vynikal v 70. a 80. letech Jihomoravský kraj; a konkrétně Brno-město. Alespoň namátkou uvedme, že šlo o kolektivy z I. brněnské strojírný, ze Zbrojovky Brno, z Kyjovské šroubárny, ale i z Výzkumného ústavu kovů v Panenských Břežanech. Podstatně nižší byl zájem o zakládání klubů a zřizování kurzů ruštiny (např.) v oblasti obchodu a služeb.²⁴

Literatura:

- BAČA, J.: *K niektorým otázkam vyučovania ruštiny na Slovensku v rokoch 1918 – 1945*. In: *Vyučovanie ruštiny na Slovensku v rokoch 1918 – 1945*. Bratislava: SPN, 1973, s. 36–46.
- BETÁK, R.: *Ruština na Slovensku v rokoch 1918 – 1945*. In: *Vyučovanie ruštiny na Slovensku v rokoch 1918 – 1945*. Bratislava: SPN, 1973, s. 18–25.
- CÍCHA, V.: *K nekotorym obščim voprosam novoj koncepcii obučenija russkomu jazyku v osnovnyh školach Čechoslovakii*. RTP, 1976, č. 3, s. 12–19.
- CÍCHA, V.: *Využívání znalostí ruského jazyka v rozvoji socialistické společnosti, především v pomoci při plnění úkolů národního hospodářství*. RTP, 1980, č. 3, s. 6–16.
- CHORVÁT, C.: *Vyučovanie ruštiny na Slovensku v rokoch 1918 – 1945*. In: *Vyučovanie ruštiny na Slovensku v rokoch 1918–1945*. Bratislava: SPN, 1973, s. 26–35.

23 http://asociacerusistu.cz/wp-content/uploads/2013/12/ARS_POET_sbornik_1966-2011.pdf.

24 CÍCHA, V.: *Využívání znalostí ruského jazyka v rozvoji socialistické společnosti, především v pomoci při plnění úkolů národního hospodářství*. RTP, 1980, č. 3, s. 10–11.

- JACKOVÁ, J.: *Päťnásť rokov výuky ruštiny na Slovensku*. In: Vyučovanie ruštiny na Slovensku v rokoch 1918 – 1945. Bratislava: SPN, 1973, s. 47–63.
- LEHKÁ, L.: *Ako sme začínali*. In: Vyučovanie ruštiny na Slovensku v rokoch 1918 – 1945. Bratislava: SPN, 1973, s. 47–63.
- MIŠTEROVÁ, I.: *Angloamerické drama na plzeňských scénách*. Plzeň: ZCU v Plzni, 2013. ISBN 978-80-2610193-2, s. 342.
- OLIVERIUS, Z. F.: *Tridcat' let russoj fonetiki v školach ČSSR. (Tradicii i poiski.)* RTP, 1976, č. 4, s. 40–45.
- SAVICKÝ, I.: *Osudová setkání. Češi v Rusku a Rusové v Čechách. 1914–1938*. Academia: Praha 1999. ISBN 80-200-0770-9. S. 271.
- SOTÁK, M.: *Ruský jazyk v komunikatívnom procese socialistickej integrácie*. In: „25 rokov ĽKR a rozširovanie sovietskej tlače“. Bratislava: Obzor, 1975, s. 33–51.

Vzpomínky pamětníků: Miroslav Korostenski, Vladimír Korostenski, Ludmila Kosová z Českých Budějovic z 30. 8. 2014.

O autorovi

Jiří Korostenski, University of West Bohemia,
Faculty of Philosophy and Arts, Department of Germanic and Slavic Studies,
Pilsen, Czech Republic, jkoroste@kag.zcu.cz